

นักแปลกับปัญหาการแปลข้ามวัฒนธรรม

Translators and the Problems of Cross Cultural Translation

ชญญรัตน์ ปาณะกุล¹

Thanyarat Panakul

บทคัดย่อ

นักแปลเป็นเสมือนสะพานเชื่อมความรู้ ความคิดและความต้องการจากผู้เขียนไปยังผู้อ่าน นักแปลนอกจากจะต้องเชี่ยวชาญภาษาต้นฉบับ และภาษาแปลเป็นพื้นฐานแล้ว จะต้องมีความรู้เรื่องต้นฉบับ วัฒนธรรมของเรื่องและสาขาวิชาของเรื่องที่จะแปล ตลอดจนมีการสะสมประสบการณ์ ความรู้รอบตัว ความรู้รอบด้าน ความรู้เฉพาะด้านอีกด้วยอาจกล่าวได้ว่า ภาษาการแปล และวัฒนธรรมสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น บทความนี้ศึกษาบทบาทของนักแปลและปัญหาการแปลข้ามวัฒนธรรมที่นักแปลจะต้องประสบและหาวิธีแก้ไข โดยแบ่งศึกษาเป็นสามหัวข้อคือ (1) การวิเคราะห์และสรุปความเห็นของนักแปลต่อบริบททางวัฒนธรรมและการสะสมคลังความรู้ (2) ปัญหาภาษาทับซ้อนกับปัญหาคลั้งความรู้ (3) ปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน

คำสำคัญ: การแปล, ปัญหาการแปล, การแปลข้ามวัฒนธรรม

Abstract

A translator acts like a bridge that connects readers with a writer's knowledge, ideas and desires. Translators need not only to have good language skills in the source language and the target language, but they also need to be well-grounded in the original text, especially the cultural aspects and the interdisciplinary subjects underlying the text. One may conclude that language, translation and culture are closely related. This article aims to study translators' roles and the problems of cross-cultural translation they often encounter and to which they need to find solutions. The study explores three topics: (1) an analysis and summary of a professional translator's opinion on the importance of cultural context and the collection of a knowledge base, (2) the problem of language translation overlapping the knowledge base problem, and (3) the problem of translating across different cultures.

Keywords: translation, translation problem, cross cultural translation

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาภาษาอังกฤษและภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Associate Professor Dr., Department of English Language and Linguistics, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, E-mail: thpanakul@gmail.com

*Manuscript received January 22, 2020; revised February 27, 2020 and accepted March 24, 2020

บทนำ

นักภาษาศาสตร์และนักวิชาการแปลต่างให้นิยามการแปลต่าง ๆ กันไป Hans Vermeer (1996) นักภาษาศาสตร์ชาวเยอรมันผู้คิดค้นทฤษฎีการแปล “Skopos” (Skopos Theory) ระบุว่า งานแปลเป็นการนำเสนอข้อมูลวัฒนธรรมต้นทางที่เขียนโดยภาษาต้นทางให้แก่วัฒนธรรมปลายทางในรูปแบบภาษาปลายทาง การแปลที่ดีต้องยึดวัตถุประสงค์ของงานแปลเป็นหลัก (วรวิทย์ กิจเจริญไพบูลย์, 2560, หน้า 29) คำนิยามนี้เน้นย้ำความสัมพันธ์ระหว่างภาษา การแปลและวัฒนธรรม คำถามที่เราควรสนใจหาคำตอบต่อไปคือ วัฒนธรรมหมายถึงอะไร

ความสัมพันธ์ของภาษา การแปลและวัฒนธรรม

ในบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้สนใจศึกษาวัฒนธรรม คำนิยามสำหรับวัฒนธรรมของ Edward Burnett Tylor (2018) นักมานุษยวิทยาและผู้ก่อเกิดวิชามานุษยวิทยาเชิงวัฒนธรรมเป็นคำนิยามที่ครอบคลุมมากที่สุด Tylor กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งซับซ้อนซึ่งรวมเอาเรื่องสารสนเทศ ความเชื่อ ศิลปะ ลัทธิ สมรรถนะและการฝึกหัด ซึ่งมนุษย์จะต้องเรียนรู้ในฐานะสมาชิกของสังคม นอกจากนี้ Eric Denoun (2000) นักวิชาการแปลได้กล่าวเสริมความสัมพันธ์ระหว่างการแปลกับวัฒนธรรม โดยให้คำนิยามของการแปลว่า การแปลคือการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมเป็นการรวมเอาประสบการณ์ที่ซับซ้อนไว้ด้วยกัน และควบคุมการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ที่ซับซ้อนนี้ได้แก่ ประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางสังคม ศาสนา ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ ตลอดจนการใช้ภาษาในวัฒนธรรมนั้นในชีวิตประจำวันมารวมกันไว้

กล่าวโดยสรุป เมื่อการแปลคือการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม นักแปลที่ดีจะต้องตระหนักถึงความหมายอันกว้างขวางของวัฒนธรรม ซึ่งรวมเอาประสบการณ์ที่ซับซ้อน ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงการใช้ภาษาในวัฒนธรรมนั้น ๆ อนึ่ง นอกจากนักแปลต้องใส่ใจบริบทวัฒนธรรมและสังคมที่ผู้ประพันธ์ใช้แล้ว ยังต้องสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาความรู้นอกตัวบท ได้แก่ การศึกษาชีวิตและผลงานของนักประพันธ์ เพื่อให้เข้าใจแนวคิด โลกทัศน์ และลีลาการเขียนของนักประพันธ์ (วัลยา วิวัฒน์ศร, 2545, หน้า 154) ยิ่งไปกว่านั้น ศศิ อินทโกสุม (2556, หน้า 29) กล่าวย้ำว่า นักแปลจะต้องสนใจบริบททางวรรณกรรมและสังคมในยุคสมัยของนักประพันธ์อีกด้วย

การใฝ่หาความรู้นอกตัวบทนั้นเป็นหน้าที่ของนักแปลที่จะค้นคว้าจนเข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อนจะลงมือแปล นักวิชาการด้านการแปลเรียกความรู้ประเภทนี้ว่า ความรู้รอบตัวบ้าง ความรู้รอบด้านบ้าง ความรู้เฉพาะด้าน และคลังความรู้ เป็นต้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนักแปลกับปัญหาการแปลข้ามวัฒนธรรม 3 หัวข้อด้วยกัน คือ

1. การวิเคราะห์และสรุปความเห็นของนักแปลต่อบริบททางวัฒนธรรมและการสะสมคลังความรู้
2. ปัญหาภาษาทับซ้อนกับปัญหาคลังความรู้
3. ปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน

1. ความเห็นของนักแปลต่อบริบททางวัฒนธรรมและการสะสมคลังความรู้

ความเห็นของนักแปลในหัวข้อข้างต้นตัดทอนมาจากบทสัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์สดีส ชันติวรวงศ์ (2018) เจ้าของนามปากกา ‘สดีส’ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2018 ผู้สัมภาษณ์คือ พันธุ์วรรณ เศรษฐวิไล จากทีมงาน the 101 world หัวข้อสัมภาษณ์คือ “การเป็นนักแปลไม่ใช่แค่รู้ภาษา” – เปิดชีวิตนอกตำราฉบับ ‘สดีส’

คำถามข้อที่หนึ่ง

ผู้สัมภาษณ์: ที่บอกว่าคนอ่านน้อยโดยเฉพาะงานวรรณกรรม อาจารย์มองว่าเป็นเรื่องปกติไหม

อาจารย์สดีส: ปกติอยู่แล้ว เพราะคนกลุ่มน้อยที่จะเข้าถึงงานพวกนี้ หนึ่ง คือคุณต้องมีพื้นฐานความรู้พอสมควร ถึงจะเข้าใจได้ ถ้าคุณไม่มีพื้นฐานอะไรเลยไม่ว่าจะทางวัฒนธรรม การเมือง หรือประวัติศาสตร์ แล้วจู่ ๆ คุณไปอ่าน คุณก็จะงง เฮ้ย มันคืออะไร

บางคนบอกว่าอ่าน ‘เกมลูกแก้ว’ แล้วไม่เข้าใจ เราก็เข้าใจได้นะ คือถ้าเขาไม่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์เลย หรือกระทั่งวิถีคิดทางปรัชญา จิตวิทยา ก็อ่านยากเป็นธรรมดา แต่คนที่มีความรู้เหล่านี้ จะรู้สึกอีกแบบเลย เฮ้ยมันคิดได้ยังไงวะ เจ๋ง สุดยอด หรืออย่างเรื่อง ‘เทพเจ้าแห่งสิ่งเล็ก ๆ ของอรุณชติ รอยแปลตั้งไม่รู้ที่ภาษา ใต้รางวัลมากมาย เด็กบางคนมาอ่าน บอกไม่ค่อยเข้าใจ ก็ไม่แปลก เพราะไม่เข้าใจ วัฒนธรรมอินเดีย ไม่เข้าใจการแบ่งแยกระบบวรรณะต่าง ๆ แต่สำหรับคนที่เข้าใจอารยธรรม เข้าถึงพื้นฐานประวัติศาสตร์ จะรู้สึกเลยว่า โห มันคิดได้ยังไง แล้วจะเข้าใจเลยว่า ทำไมโลกถึงยกย่องงานพวกนี้กันนักหนา

เราถึงบอกว่า บางทีมันจำเป็นเหมือนกันที่จะต้องปูพื้นฐานเหล่านี้ไว้บ้าง อย่างน้อย ๆ ก็ตั้งแต่ระดับมัธยม เด็กควรจะรู้อารยธรรมโลกบ้าง รู้ประวัติศาสตร์บ้าง เพื่อให้เขาไปต่อได้ เรื่องพวกนี้ต้องปูพื้นฐานกันตั้งแต่ในโรงเรียน สุดท้ายก็ไปโทษได้ไม่เต็มปากหรอก ว่าทำไมคนอ่านกันน้อย เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนอ่านแล้วจะเข้าใจ อย่างตัวเราในฐานะคนแปล เราก็ทำใจอยู่แล้วว่า จะมีนักอ่านจริง ๆ อยู่แค่กลุ่มหนึ่ง แต่ถึงแม้ว่ามันจะน้อย แต่สิ่งที่เขาได้มันเยอะไป

วิเคราะห์

อาจารย์สดีสในฐานะนักแปลผู้คร่ำหวอดในวงการแปลหนังสือมากกว่า 40 ปี ได้ตอบย้ำข้อเท็จจริงที่ว่าในฐานะนักอ่านที่ดี ในฐานะนักแปลที่ดี การปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมต่างชาติต่างภาษา การศึกษาประวัติศาสตร์ การเมือง ปรัชญา จิตวิทยา เพื่อเข้าใจวิถีคิดของนักเขียน ตัวละครในเรื่อง เป็นสิ่ง

สำคัญและเป็นอย่างยิ่ง มิฉะนั้น ผู้อ่านจะไม่สามารถเข้าใจเข้าถึง และชื่นชมวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ ได้เลย และการปูพื้นฐานก็ควรทำกันในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับมัธยม

คำถามที่สอง

ผู้สัมภาษณ์: ในฐานะที่เป็นอาจารย์ประวัติศาสตร์ด้วย ความรู้ด้านนี้มีผลต่อการทำงานแปลแค่ไหน

อาจารย์ศดส: มีผลมาก จำเป็นมาก การที่เราเรียนภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทำให้เรารู้บริบทโลก อย่างน้อยเราก็เข้าใจว่ายุโรปเขาคิดยังไง สภาพภูมิอากาศเป็นยังไง ประวัติศาสตร์เป็นยังไง ถึงแม้เราไม่เคยไปแต่เรารู้ แล้วพอมาอ่านงานพวกนี้เราก็พอเข้าใจ เชื่อมโยงได้

บางคนถึงบอกว่า งานแปลเนี่ย ไม่ใช่ว่าจบเอกอังกฤษมาแล้วจะทำให้ได้เลย เพื่อนเราบางคนยังบอกเลยว่าไม่กล้าทำ เราก็กไม่แปลกใจ คือคุณเก่งภาษาก็จริง แต่การที่คุณไม่รู้บริบทวัฒนธรรม ไม่มีพื้นฐานความรู้บางอย่าง บางทีมันนึกไม่ออก จินตนาการไม่ได้ สุดท้ายก็จะส่งผลต่อการเลือกคำ เลือกประโยคว่าจะใช้แบบไหนยังไง

เวลาเราสอนประวัติศาสตร์ เรามักจะพูดกับนักเรียนเสมอว่า หนึ่ง แผนที่เราต้องรู้นะ อะไรอยู่ตรงไหนยังไง ภูมิอากาศเป็นยังไง พืชพันธุ์ของเขาเป็นยังไง อารยธรรมเป็นยังไง จนเราสามารถพูดได้โดยไม่ต้องอ้างตำรา เคยมีอาจารย์รุ่นพี่ถามว่า ศดส เสียใจไหมที่เรียนภูมิศาสตร์ เรบอกไม่เสียใจเลยพันเปอร์เซ็นต์ เป็นวิชาที่มีประโยชน์กับชีวิตมาก ยิ่งตอนหลังมาทำงานแปล ยิ่งรู้สึกว่ามีประโยชน์มาก ยกตัวอย่างที่เราแปลงานเยอรมัน ทั้งที่เราไม่เคยไปเยอรมัน แต่เราพอจะรู้บริบทที่นั่น เพราะเคยเรียนมา อากาศเป็นยังไง บ้านเมืองเป็นยังไง ประวัติศาสตร์ของเขาเป็นยังไง เราพอจะนึกได้ มันอาจไม่ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์เพราะเราไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมจริง แต่พื้นฐานความรู้ที่เรามี เอามาใช้งานได้

วิเคราะห์

อาจารย์ศดสยืนยันว่าในฐานะนักแปล ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อารยธรรมตะวันตก อารยธรรมตะวันออก ถือว่าเป็นความรู้เกี่ยวกับบริบทโลกที่นักแปลต้องรู้ หนึ่งนักแปลจะเก่งแต่ภาษาอย่างเดียวไม่ได้ ต้องรู้บริบทวัฒนธรรมของหนังสือที่จะแปลด้วย เพราะวัฒนธรรมสัมพันธ์กับภาษา ความอ่อนด้อยในเรื่องวัฒนธรรมจะส่งผลกระทบต่อจินตนาการ การเลือกคำ เลือกประโยคที่เหมาะสม

คำถามข้อที่สาม

ผู้สัมภาษณ์: หมายความว่า การจะทำงานแปลได้ดี จะเก่งภาษาอย่างเดียวไม่ได้

อาจารย์ศดส: ไม่ได้ อย่างน้อยคุณต้องรู้บริบทวัฒนธรรมเขา รู้ความเป็นอยู่ รู้วิถีคิดจิตใจของคน เพราะคำคำหนึ่ง มันแปลได้ไม่รู้กี่ความหมาย ถ้าคุณไม่เข้าใจ คุณจะหยิบคำไหนมาใช้ละ จะใช้คำว่า ข้าพเจ้า ฉัน ดิฉัน หนู แคสรรพนามก็ต้องเลือกแล้วว่า จะเอายังไง ไม่ใช่อะอะก็ ‘ข้าพเจ้า’ ตลอด หรือพวกคำสบล คำอุทาน เช่นคำว่า well ในอังกฤษ จะแปลแบบไหน จะใช้ ‘เออ’ หรือ ‘เอาละนะ’ ก็ต้องเข้าใจบริบทก่อน แล้วถึงเลือกมาใช้

อีกเรื่องหนึ่งคือ คุณต้องเก่งภาษาไทยเพียงพอ เชี่ยวชาญภาษาแม่เพียงพอ เพราะต่อให้ภาษาอังกฤษคุณเป็นเลิศ แต่ภาษาแม่ไม่ค่อยดี คุณก็จะเอาความหมายออกมาไม่ได้ สุดท้ายพอแปลออกมาแล้วมันต้องเสมอกัน ภาษาไทยเราต้องเข้มแข็งก่อน แล้วถ้าอังกฤษเข้มแข็งพอกัน มันถึงจะไปได้ดี ถ้าเธอเก่งอังกฤษแล้วภาษาไทยใช้ไม่ได้ เธอจะเขียนให้คนไทยเข้าใจได้อย่างไร

วิเคราะห์

อาจารย์ศศิธรชี้ให้เห็นว่า การเลือกใช้คำสรรพนามในภาษาไทยได้ถูกต้องจะสะท้อนความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมไทยของผู้แปล เนื่องจากในภาษาอังกฤษ มี “I” เป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่งเพียงคำเดียว แต่ในภาษาไทยมีหลายคำ ผู้แปลจะเลือกแปลให้ตรงกับคำสรรพนามไทยคำใด ผู้แปลจะต้องรู้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด-ผู้ฟัง สถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูด-ผู้ฟัง อารมณ์ และสถานการณ์ของผู้พูด-ผู้ฟังในขณะนั้น เหล่านี้เรียกว่าบริบทวัฒนธรรมที่ผู้แปลต้องรู้และเข้าใจ

นอกเหนือไปจากนี้ คุณสมบัติของผู้แปลในด้านภาษาที่สำคัญยิ่งขาดข้อหนึ่งคือ ผู้แปลต้องเชี่ยวชาญทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทางเพื่อสื่อความให้ผู้อ่านเข้าใจได้

คำถามข้อที่สี่

ผู้สัมภาษณ์: ยิงพอเป็นงานวรรณกรรม ก็ยิ่งยากขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

อาจารย์ศศิธร: ใช่ โหนจะอารมณ์ของมันอีก ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครต่าง ๆ อีก เชื่อกันว่าเวลาเราทำงาน เรารู้สึกเหมือนเป็นตัวละครนั้นเลย ไม่ใช่ที่เราแกล้งนะ แต่เราอินไปกับมัน บางครั้งก็ร้องไห้ น้ำตาไหลไปกับมัน ฉะนั้นเรื่องอารมณ์ก็สำคัญ ถ้าเธออารมณ์แข็งกระด้าง เธออย่ามาทำงานวรรณกรรม

แล้วตอนนี้กระแสโลก สังเกตว่าคนเริ่มกลับมาโหยหา slow reading กันมากขึ้น เพื่อพัฒนา ด้านอารมณ์ เพราะตอนนี้ มนุษย์จะกลายเป็นเครื่องจักรหมดแล้ว เห็นอะไรก็เฉยเมยไปหมด เป็นปัญหา ระบบการศึกษาทั่วโลกเลยนะ เขาบอกว่า เสียต้องกลับมาอ่านหนังสือ โดยเฉพาะวรรณกรรม เพราะมันทำให้เธอได้ลงลึกในความรู้สึก ต่างจากการอ่านในออนไลน์ที่เป็นการอ่านแบบผ่าน ๆ ไม่ทันได้รู้สึกอะไร

วิเคราะห์

ตามความเห็นของอาจารย์ศศิธร การแปลงานวรรณกรรมเป็นงานยากขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ผู้แปลจะต้องมีอารมณ์ร่วมกับตัวละครในเรื่อง จึงจะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครออกมาได้ดี การอ่านวรรณกรรมจะทำให้มนุษย์หันมาสนใจ เจาะลึก เข้าถึงความรู้สึกต่าง ๆ ของมนุษย์ด้วยกัน มิฉะนั้นมนุษย์อาจจะกลายเป็นเครื่องจักรไปหมด

สรุป

บทสรุปที่เราได้จากบทสัมภาษณ์นักแปลมืออาชีพ อาจารย์ศศิธร ชันติวรพงศ์คือ ในฐานะนักอ่านที่ดี นักแปลที่ดี จะต้องมีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมภาษาต้นทางที่ปรากฏในวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ นอกเหนือจากพื้นฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์ การเมือง ปรัชญา จิตวิทยา สาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อเข้าใจวิถีคิดของ

นักเขียน ตัวละครในเรื่องที่อ่าน นักแปลจะเก่งแต่ภาษา ‘มา’ และภาษา ‘ไป’ ไม่ได้ นักแปลจะต้องรู้ถึงบริบทวัฒนธรรมของหนังสือที่จะแปลด้วย นอกจากนี้ นักแปลจะต้องเก่งภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทางในระดับผู้เชี่ยวชาญ รู้ลึกถึงบริบทวัฒนธรรมที่แสดงออกทางภาษานั้น จนสามารถสื่อความให้ผู้อ่านเข้าใจได้ อนึ่ง การแปลงานวรรณกรรมเป็นงานยากขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ผู้แปลจะต้องมีอารมณ์ร่วมกับตัวละคร จึงจะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครออกมาได้ดี

2. ปัญหาภาษาทับซ้อนกับปัญหาคลังความรู้

หัวข้อข้างต้นอาจแบ่งย่อยเป็นสองข้อย่อย เพื่ออธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้

2.1 นิยามปัญหาด้านภาษาและความหมายของคลังความรู้

2.2 ตัวอย่างงานแปลแสดงปัญหาภาษาทับซ้อนกับปัญหาคลังความรู้

2.1 นิยามปัญหาด้านภาษาและความหมายของคลังความรู้

ลิทธา พินิจกุล (2535) จำแนกสาเหตุของปัญหาการแปลผิดความหมายออกเป็น 2 ประเด็นหลักได้แก่

1. ปัญหาด้านภาษา การแปลผิดความหมายเกิดจากผู้แปลอ่อนภาษา ทั้งภาษาต่างประเทศซึ่งเป็นภาษาของต้นฉบับ และภาษาไทยที่ใช้ในการถ่ายทอดความหมาย

2. ปัญหาด้านความรู้รอบตัว ผู้แปลที่รู้ทั้งสองภาษาอย่างดี อาจไม่ประสบความสำเร็จในการแปลหากขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะแปลและความรู้รอบด้าน ดังนั้น ผู้แปลจะต้องค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะแปล และเปิดโลกทัศน์เพื่อรับรู้ความเคลื่อนไหวสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

ส่วนปัญหาการแปลที่เกิดจากความอ่อนด้อยของผู้แปลในการสะสมความรู้ไว้ในคลังความรู้ของตนนั้น เราอาจศึกษาได้จากความเห็นของนักวิชาการแปล ซึ่งนิยาม “คลังความรู้” ต่างกันไปตามความเห็นของตนดังต่อไปนี้

Lederer (1994, p. 37) ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า คลังความรู้ของบุคคลหนึ่งจะประกอบด้วย “ความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก อารมณ์ ความรู้สึก ความรู้ ภาทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ร่ำเรียนมา จินตนาการ ผลของการคิดใคร่ครวญหรือไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ ความรู้ที่ได้จากการอ่าน ความรู้รอบตัว หรือความรู้เฉพาะด้าน”

ศศิ อินทโกสุม (2560, หน้า 62) สรุปว่า คลังความรู้ หมายถึง ข้อมูลซึ่งปราศจากรูปแบบภาษาที่ถูกสั่งสมไว้ในรูปของความทรงจำของบุคคลหนึ่ง ทั้งความทรงจำเกี่ยวกับความรู้หรือสาระและความทรงจำเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก คลังความรู้นี้เองที่ผู้อ่านหรือผู้แปลนำมาใช้โดยไม่รู้ตัวเพื่อเพื่อทำความเข้าใจวาทกรรมทั้งระดับสาระและระดับอารมณ์

ดังนั้น คลังความรู้ของผู้อ่านหรือผู้แปลจึงหมายรวมเอาความรู้รอบตัว ความรู้รอบด้าน ความรู้เฉพาะด้าน ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการ ฯลฯ ของผู้อ่านหรือผู้แปลนั่นเอง

2.2 ตัวอย่างงานแปลแสดงปัญหาภาษาที่ซับซ้อนกับปัญหาคล้งความรู้

ศศิ อินทโกสุม (2556) ได้ตั้งข้อสังเกตจากงานวิจัยของตนว่า ข้อผิดพลาดที่พบในงานแปลของนักศึกษาวิชาการแปล จะมีสาเหตุมาจากปัญหาหลายปัญหาและบางครั้งก็เป็นข้อผิดพลาดที่เกิดจากปัญหาที่ซับซ้อนกัน เช่น นักศึกษามีปัญหาด้านความรู้ภาษาฝรั่งเศส ได้แก่ ปัญหาคำศัพท์ สำนวน คำไวพจน์ โครงสร้างประโยค ในเวลาเดียวกัน นักศึกษาก็มีปัญหาด้านคล้งความรู้ จึงทำให้นักศึกษาแปลผิดความหมาย

ศศิ อินทโกสุม (2556, หน้า 202) ได้ยกตัวอย่างข้อผิดพลาดของนักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง แสดงปัญหาภาษาที่ซับซ้อนกับปัญหาคล้งความรู้

ปัญหาภาษาที่ซับซ้อนกับปัญหาคล้งความรู้

ต้นฉบับ	บทแปล (ผิดความหมาย)
Je vous salis ma rue et j'en m'excuse un home sandwich m'a donné un prospectus de l'armée du Salut et je l'ai jeté Viet, Wolfrum & Verdet, 1994, p. 65	ข้าพเจ้าขอโทษที่ทำให้พื้นถนนสกปรก ชายขายแซนด์วิชได้ยื่นแผ่นพับเรื่องการ ทักทายด้วยอาวุธ แต่ข้าพเจ้ากลับขว้างทิ้ง ขยะบนโลกของเรา, 2546, หน้า 35

ศศิ อินทโกสุม ได้วิเคราะห์รายละเอียดว่า ในบริบทข้างต้น เป็นต้นฉบับแทรกบทกลอนของ Jacques Prévert กวีชื่อดังของฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการแต่งกลอนด้วยภาษาชาวบ้านและการเล่นคำล้อเลียน สำนวน คำพังเพย หรือคำพูดคิดปากต่าง ๆ กลอนบทแรกแต่งล้อเลียนคำสวดสรรเสริญพระแม่มารีที่ว่า « Je vous salue Marie.- ข้าพชนมัสการพระแม่มารี » โดยพวนคำในประโยคเป็น « Je vous salis ma rue. » ซึ่งถ้าพิจารณาเฉพาะความหมายของประโยคโดยไม่สนใจบริบทวาทกรรม ก็ถือได้ว่านักศึกษาแปลได้ถูกต้องว่า “ข้าพเจ้าขอโทษที่ทำให้พื้นถนนสกปรก” ข้อผิดพลาดด้านความหมายเกิดขึ้นในกลอนบทถัดมาจากปัญหาด้านความรู้ภาษาฝรั่งเศสที่ซับซ้อนกับปัญหาด้านความรู้ นักศึกษาไม่รู้จักคำว่า « homme sandwich » ซึ่งเป็นคำนามประสม หมายถึง “ผู้รับจ้างห้อยป้ายโฆษณาเดินไปตามถนน” คำดังกล่าวสร้างขึ้นจากภาพของผู้รับจ้างที่ต้องห้อยป้ายโฆษณาไว้ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง จึงดูเหมือนแซนด์วิชเดินได้ แต่ก็ยังเป็นคำที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรมภาษาทั่วไป ไม่ใช่คำที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ทว่านักศึกษากลับไม่ค้นคว้าและแบ่งคำนี้เป็นสองส่วนคือ « homme - ผู้ชาย » และ « sandwich - แซนด์วิช » และแปลตามความเข้าใจของตนเองว่า “ชายขายแซนด์วิช”

ผู้วิจัยได้แจกแจงปัญหาประเด็นต่อมา คือคำสะกดใกล้เคียง นักศึกษาสับสน ระหว่างคำว่า « armée - กองทัพ » กับ « arme - อาวุธ » อีกทั้งไม่เข้าใจความหมายของคำว่า « salut » ซึ่งเป็นคำไวพจน์ และในบริบทนี้หมายถึง “การพ้นทุกข์หรือการได้ขึ้นสวรรค์ไปอยู่กับพระเป็นเจ้า” ไม่ใช่ “การทักทาย” ในความหมายที่

นักศึกษาคุ้นเคยดี ปัญหาด้านคำศัพท์ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจความหมายของ « armée du Salut » ก็จริง แต่ปัญหานี้เกิดร่วมกับการขาดความรู้สังคมตะวันตกด้วย เพราะ « Armée du Salut » เป็นชื่อเฉพาะขององค์กรสากลเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้และเผยแผ่คริสตศาสนา และในช่วงเดือนธันวาคม (คริสต์มาส) ของทุกปีจะขอรับบริจาคเงินเพื่อนำไปใช้ในกิจการการกุศลขององค์กร ดังนั้น « homme sandwich » ในบริบทนี้ก็คือสมาชิกหรืออาสาสมัครซึ่งห้อยป้ายขององค์กร “กองทัพสวรรค์” ออกมาแจกใบประชาสัมพันธ์เพื่อขอรับบริจาคเงินนั่นเอง

ข้อสังเกตที่สรุปได้จากตัวอย่างงานแปลของนักศึกษาวិชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย มีด้วยกันสองประการ

ประการแรก ปัญหาการแปลที่เกิดขึ้น มักจะมาจากหลายปัญหาเกิดขึ้นพร้อมกันและทับซ้อนกัน เช่น นักศึกษาไม่รู้จักคำพวน Je vous salue ma rue ว่ามาจาก Je vous salue Marie นักศึกษาไม่รู้จักการเล่นคำในบทกลอนของกวีชาวฝรั่งเศส ทำให้แปลผิดเพราะแปลไปตรง ๆ ตามความหมายของคำศัพท์ที่ปรากฏ ปัญหานี้ทับซ้อนกับปัญหาคลังความรู้ของนักศึกษาซึ่งไม่รู้กว้างพอเกี่ยวกับประวัติของกวี Jacques Prévert และกลอนของเขา ตัวอย่างที่สองก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ นักศึกษาไม่รู้จักความหมายของคำนามประสม homme sandwich ซึ่งเป็นปัญหาด้านความรู้ภาษาฝรั่งเศส ส่วนคำศัพท์ armée du Salut นั้น นักศึกษาแปลผิดเพราะไม่เข้าใจความหมายและขาดความรู้พื้นฐานด้านคริสตศาสนา ซึ่งในสังคมตะวันตกจะมีการเฉลิมฉลองเทศกาลสำคัญทางคริสตศาสนานี้ในเดือนธันวาคมทุกปี

ประการที่สอง ปัญหาการแปลที่เกิดจากหลายปัญหาเกิดขึ้นพร้อมกันและทับซ้อนกันนั้น จัดเป็นปัญหาที่พบบ่อย และต้องอาศัยการวิเคราะห์ห้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนของครูสอนแปล เพื่อแยกแยะให้นักศึกษาวิชาการแปลได้เข้าใจและเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาการแปลให้เกิดขึ้นแก่ตัวนักศึกษาเอง นักศึกษาจะค่อย ๆ สะสมประสบการณ์การแก้งานแปล การเพิ่มพูนความรู้วัฒนธรรมตะวันตกด้านศาสนา ประเพณี ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ และองค์กรศาสนา เป็นต้น

3. ปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน

ในงานวิจัยของธัญญรัตน์ ปาณะกุล (2562) ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษารุ่นปีที่ 1 จำนวน 8 คน เกี่ยวกับหัวข้อปัญหาการแปลที่พบ วิธีแก้ไขข้อผิดพลาดและแนวทางการพัฒนาทักษะการแปลของนักศึกษาแต่ละคน นักศึกษาได้ระบุว่า ปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน และปัญหาเกิดจากผู้แปลไม่มีประสบการณ์ตรงกับผู้เขียน เป็นปัญหาที่ประสบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และต้องพยายามหาวิธีแก้ไข ปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างการใช้ภาษาในวัฒนธรรมของภาษาต้นทางที่แตกต่างไปจากภาษาปลายทาง ทำให้ผู้แปลเกิดความสับสนและแปลไม่ถูกต้องตามต้นฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำนวน สุภาษิต ในแต่ละภาษาต่างมีการใช้คำและความหมายแตกต่างกัน (ธัญญรัตน์ ปาณะกุล, 2561, หน้า 137-138)

ปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน แยกย่อยเป็น

3.1 ปัญหาการแปลสุภาษิต สำนวน คำเปรียบเปรย

ตัวอย่าง การแปลบทสนทนาระหว่างตัวละคร 2 ตัวในเรื่องสั้น “Not for Sale” แต่งโดย Jeffrey Archer
p. 370

Simon “By that standard, Natasha looks good for about thirty. I see this morning’s tabloids are even hinting she’s the new love in Prince Andrew’s life. My bet is they’ve never met.

p. 371 Sally was speechless.

Simon I don’t suppose you could manage an affair with Prince Charles lasting, say, from the end of September to the beginning of November?

p. 377 ...Sally looked discouraged.

Simon “It’s not too late for you to have a fling with Prince Charles.

วิธีแก้ไข เมื่อผู้แปลพบสำนวนเปรียบเปรยซึ่งปรากฏในบริบทที่วัฒนธรรมต่างกัน ประการแรก ผู้แปลจะต้องตีความให้ออกให้เข้าใจ ประการที่สอง ผู้แปลต้องพยายามแปลโดยเปรียบเทียบให้เข้ากับวัฒนธรรมที่ผู้อ่านเข้าใจได้

ประการแรก ผู้แปลตีความให้ได้ว่า Simon แนะนำ Sally ให้ขอความช่วยเหลือจากเจ้าชาย 2 องค์ ตอนแรก เสนอเจ้าชายแอนดรูว์ ต่อมาเสนอให้ Sally มีสัมพันธ์สาวกับเจ้าชายชาร์ลส์ เพราะฝ่ายหลังมีสถานภาพองค์รัชทายาทที่สูงกว่า นี่คือนัยความหมายที่ผู้แปลต้องเข้าใจ

ประการที่สอง ผู้แปลต้องเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรมอังกฤษกับวัฒนธรรมไทย เมื่อชาวบ้านพูดถึงพระราชวงศ์ในวัฒนธรรมอังกฤษ ชาวบ้านสามารถพูดคุยเรื่องของพระราชวงศ์โดยใช้สำนวนแบบชาวบ้าน ดังนั้นเมื่อแปลมาเป็นภาษาไทยผู้แปลจึงใช้ภาษาระดับชาวบ้านพูด ดังต่อไปนี้

ต้นฉบับ She’s the new love in Prince Andrew’s life

คำแปล หล่อนเป็นคนรักใหม่ของเจ้าชายแอนดรูว์

ต้นฉบับ You could manage an affair with Prince Charles

คำแปล เธอจะมีอะไร ๆ กับเจ้าชายชาร์ลส์

ต้นฉบับ It’s not too late for you to have a fling with Prince Charles

คำแปล ยังไม่สายเกินไปนะที่เธอจะเป็นกิ๊กคนหนึ่งของเจ้าฟ้าชายชาร์ลส์

กล่าวโดยสรุป เพื่อที่จะแปลต้นฉบับที่ภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างกับภาษาปลายทางมาก ผู้แปลควรศึกษาบริบททางวัฒนธรรมของภาษาต้นทางในเรื่องต่างๆ ทั้งด้านวรรณคดี สำนวน และคติความเชื่อทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของคนในสังคมนั้น ๆ

3.2 ปัญหาเกิดจากผู้แปลไม่มีประสบการณ์ตรงกับผู้เขียน (ชัยญรัตน์ ปาณะกุล, 2561, หน้า 139)

เป็นปัญหาทางด้านวัฒนธรรมด้านหนึ่ง เนื่องจากผู้แปลไม่มีประสบการณ์ตรงกับผู้เขียน เช่นการบรรยายสถานที่หรือสภาพธรรมชาติที่แตกต่าง การแปลงานในลักษณะดังกล่าว อาจเป็นปัญหาเมื่อจะแปลให้ได้ธรรมชาติตามต้นฉบับ

วิธีแก้ไข ผู้แปลจะต้องพยายามอ่านหนังสือหลากหลายและเพิ่มมากขึ้น ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทางสื่อสังคม สื่ออินเทอร์เน็ต และสอบถามผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป เมื่อใดก็ตามที่มีการแปลสุภาษิต สำนวน คำเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย ผู้แปลย่อมจะหลีกเลี่ยงปัญหาด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน ในภาษาต้นฉบับและภาษาเป้าหมายไม่ได้อย่างแน่นอน นอกจากนี้ปัญหาผู้แปลไม่มีประสบการณ์ตรงกับผู้เขียน ผู้แปลไม่มีประสบการณ์ด้านเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องภาษาต้นฉบับ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาเชิงวัฒนธรรมที่ต่างกันระหว่าง 2 ภาษาทั้งสิ้น (ชัยญรัตน์ ปาณะกุล, 2561, หน้า 167)

แนวทางการแก้ปัญหาด้านที่นักศึกษาแปลเสนอมา เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อเสนอแนะของนักวิชาการด้านการแปล และผู้วิจัยด้านการแปล เช่น ดวงตา สุพล (2545) เสนอวิธีแก้ปัญหาการแปลผิดด้านวัฒนธรรมไว้ว่า ผู้แปลต้องศึกษาวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาต้นฉบับให้ลึกซึ้ง ให้แน่ใจว่าตนมีความรู้และภูมิหลังในเรื่องนั้น ๆ หรือในวัฒนธรรมนั้น ๆ เพียงพอก่อนที่จะแปล และผู้แปลต้องศึกษาโครงสร้างของทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาแปลอย่างละเอียด อนึ่ง สุพรรณิ ปิ่นมณี (2552) ได้เสนอแนะว่า การแปลข้อความเชิงเปรียบเทียบ ได้แก่สำนวน (idiom) นามนัย (metonymy) อุปมา (simile) อุปลักษณะ (metaphor) อติพจน์ (hyperbole) ผู้แปลจะต้องหลีกเลี่ยงการแปลข้อความเชิงเปรียบเทียบเหล่านี้โดยวิธีแปลคำต่อคำ แต่จะต้องวิเคราะห์บริบท และหาความหมายที่แท้จริงของข้อความเหล่านี้ และหาถ้อยคำสำนวนภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติถ่ายทอดความหมายออกมาให้ตรงกับต้นฉบับ

บทสรุป

การแปลข้ามวัฒนธรรมระหว่างสองภาษาให้ราบรื่นเป็นผลสำเร็จ จัดว่าเป็นโจทย์ยาก ข้อหนึ่งที่นักแปลต้องประสบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การศึกษาและการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษา การแปลและวัฒนธรรมจึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญสำหรับนักแปล บทความนี้มุ่งหมายศึกษาหัวข้อ 3 หัวข้อที่เกี่ยวข้องกับนักแปลและปัญหา การแปลข้ามวัฒนธรรม ได้แก่ (1) การวิเคราะห์และสรุปความเห็นของนักแปลที่มีต่อบริบททางวัฒนธรรม และการสะสมคลังความรู้ (2) ปัญหาภาษาทับซ้อนกับปัญหาคลังความรู้ และ (3) ปัญหาการแปลวัฒนธรรมที่ต่างกัน

บทวิเคราะห์การสัมภาษณ์นักแปลมืออาชีพสรุปความได้ว่า นักแปลจะต้องมีพื้นฐานความรู้ทางวัฒนธรรม การเมือง ประวัติศาสตร์ สาขาวิชาต่าง ๆ ความอ่อนด้อยในเรื่องวัฒนธรรมจะส่งผลกระทบต่อ การเลือกคำและประโยคที่เหมาะสม นอกจากนี้ นักแปลจะต้องเก่งภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทางในระดับผู้เชี่ยวชาญ จึงจะสามารถสื่อความให้ผู้อ่านเข้าใจได้ ส่วนหัวข้อปัญหาภาษาทับซ้อนกับปัญหาคลัง

ความรู้ ซึ่งนำตัวอย่างมาจากงานแปลของนักศึกษาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทยนั้น สรุปได้ว่า ปัญหาการแปลมักเกิดจากปัญหาหลายปัญหาเกิดขึ้นพร้อมกันและทับซ้อนกัน เช่น ปัญหาด้านความรู้ภาษาฝรั่งเศสเกิดทับซ้อนกับปัญหาคลังความรู้ของผู้แปลด้านวัฒนธรรมสังคมตะวันตกไม่กว้างเพียงพอ ปัญหาการแปลลักษณะนี้พบบ่อยในการแปลวรรณกรรม และการแก้ไขจะต้องอาศัยการชี้แนะจากครูสอนแปลเพื่อให้นักศึกษาค่อย ๆ สะสมประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมตะวันตก อนึ่ง การศึกษาหัวข้อปัญหาการแปลด้านวัฒนธรรมที่ต่างกันนั้น นำตัวอย่างงานแปลของนักศึกษาวิชาการแปลภาษาอังกฤษ-ไทยมาแสดงปัญหาการแปลสุภาษิต จำนวน คำเปรียบเทียบที่สะท้อนวัฒนธรรมต่างกัน นักศึกษาได้เสนอวิธีแก้ไข 2 วิธี วิธีแรก ผู้แปลจะต้องตีความสำนวนคำเปรียบเทียบนั้นให้เข้าใจ วิธีที่สอง ผู้แปลจะต้องพยายามแปล โดยเปรียบเทียบให้เข้ากับวัฒนธรรมที่ผู้อ่านเข้าใจได้ ส่วนปัญหาที่เกิดจากผู้แปลไม่มีประสบการณ์ตรงกับผู้เขียนนั้น นักศึกษาวิชาการแปลเสนอวิธีแก้ไขว่า ผู้แปลจะต้องเพิ่มพูนความรู้ทั่วไปและความรู้รอบตัวจากสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อสังคมต่าง ๆ ให้มากขึ้น รวมทั้งการสอบถามผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ดวงตา สุพล. (2545). *ทฤษฎีและกลวิธีการแปล* (พิมพ์ครั้งที่5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยนุรัตน์ ปาณะกุล. (2561). *รายงานการวิจัย การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดการแปลภาษาอังกฤษ-ไทย ของผู้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการแปล มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะมนุษยศาสตร์, ภาควิชาภาษาอังกฤษและภาษาศาสตร์.
- ชัยนุรัตน์ ปาณะกุล. (2562). *การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดการแปลภาษาอังกฤษ-ไทย ของผู้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการแปล มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 38(2), 39-56.
- วรวิทย์ กิจเจริญไพบูลย์. (2560). *หลักพื้นฐานการแปล*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.
- วัลยา วิวัฒน์สร.(2545). *การแปลวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.
- ศศิ อินทโกสุม. (2556). *รายงานผลการวิจัย ปัญหาการแปลผิดความหมายของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปล ภาษาฝรั่งเศส-ไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะมนุษยศาสตร์, ภาควิชาภาษาตะวันตก.
- ศศิ อินทโกสุม. (2560). *ปัญหาการแปลผิดความหมายของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปล ภาษาฝรั่งเศส-ไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. *วารสารวิจัยรามคำแหง (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 20(1), 56-69.

สดไส จันดีรพงศ์. (2018). บทสัมภาษณ์ “การเป็นนักแปลไม่ใช่แค่รู้ภาษา เปิดชีวิตนอกตำรา ฉบับสดไส”

สืบค้นจาก <https://www.the101world/sodsai-interview/>

ลิทธา พิณีภูวดล. (2535). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแปล. *วารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย*

ไทย ฉบับพิเศษ: การแปล, 15(2-3), 45-76.

สุพรรณิ ปิ่นมณี. (2552). *การแปลขั้นสูง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Denoun, E. (2000). *Translation and culture*. Retrieved August 15, 2010, from

<http://www.completetranslation.com/culture.htm>

Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Paris: Hachette.

Tylor, E. (2018). *Definition of culture*. Retrieved from <https://brainly.in/>...>Social Sciences>

Vermeer, H. (1996). *A Skopos theory of translation*. Heidelberg: Text con Text.